
А.С. Зіневич
аспірант Інституту філософії
імені Г.С. Сковороди НАН України

ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНИЙ ПОВОРОТ У ФРАНЦУЗЬКІЙ ФЕНОМЕНОЛОГІЧНІЙ ДУМЦІ: Г.МАРСЕЛЬ І Є.МІНКОВСЬКИЙ

Термін «екзистенціальний поворот» останнім часом набуває популярності. Але не зрозуміло: як цей поворот відбувається, що раптом спонукає окремого філософа, який до того був бергсоніанцем, неокантіанцем чи ідеалістом, раптом здійснити його? Розглянемо, в яких умовах, у якій ситуації відбувається поворот від абстрактного об'єктивно-наукового мислення до мислення екзистенційного й особистісного. Екзистенціалізм сьогодні намагаються списати в історико-філософський архів, як щось таке, що втратило актуальність. Спробуємо довести, що екзистенціальний поворот – не просто подія в історії філософської думки, а що він має практичний характер і відбувається у свідомості кожного окремого індивіда. Можна сказати, що сьогоднішня людина випадає з екзистенційного контексту, втрачає реальний фундамент свого існування, стає віртуальною істотою й тому оминати екзистенціональні проблеми принаймні передчасно.

Г.Марсель і Є.Мінковський одними з перших зробили екзистенціальний поворот у своїй думці. Обидва зазнали випробувань Першої світової. Обидва опинилися в ній як працівники медичної служби. Більше того, їх ріднить поділюване обома захоплення ідеями Бергсона.

Але в оптимістичній перспективі творчої еволюції Бергсона, яка здавалась такою безмежною, аж ніяк не передбачалися катастрофи такого глобального масштабу, як Перша світова війна. «Філософом екзистенції мене зробила війна», – скаже згодом Г.Марсель [1, 11]. Свій перший «Метафізичний щоденник» він почав вести саме під час війни, переробляючи в ньому її екзистенційний досвід. Те, що відбулося, відобразили слова: «Європейська цивілізація вмерла 1 серпня 1914 року» [2, 399]. «Ніхто з нас, я думаю, не підозрював, якою тендітною й ненадійною була цивілізація, якою ми вважали себе захищеними і якій, як нам тоді здавалося, товща

століть переказувала таку міцність, що було б нерозсудливою ставити її під сумнів» [1, 10].

Наведемо дуже виразне свідчення ще одного учасника війни, що воював на іншому боці фронту, родоначальника екзистенціально-діалогічної традиції. Франц Розенцвейг писав у своїй дисертації, опублікованій в 1929 році: «Коли гепнувся «будинок світу», під його руїнами було поховано також і думки, які його вигадали, і мріяння, які його пронизували» [3, 249].

У четвертому томі «История философии. Запад–Россия–Восток» [3], за редакцією Н.Мотрошилової, ми знайдемо підтвердження того, що Г.Марсель одним із перших зробив екзистенціальний поворот у своїй думці: «Звернемо увагу і на те, що поворот Марселя до екзистенційних проблем відбувся раніше, ніж виник і оформився саме екзистенціалізм як напрям у західній філософській думці» [4, 152]. Наведемо факт, який нас уразив: провісник французького екзистенціалізму, людина, яка випередила своєю думкою (принаймні за часом) навіть концепцію Гайдеггера, не згадується в нещодавно надрукованій книзі Девіда Уеста «Континентальна філософія», яка претендує на всеосяжний огляд екзистенціалізму (переклад зроблено філософом Д.Ю.Кралечкіним з останнього видання, Кембрідж, 2010) [5]. Не знайдемо імені Габрієля Марселя (Gabriel Marcel) навіть у дуже великій бібліографії. Виходить, таким є «сучасний погляд», що відбиває останні тенденції «філософської моди». Але ж перед нами – підручник, призначений для студентів-філософів, котрі тепер, у найкращому разі, вважатимуть, що Марсель – якийсь напівзабутий маргінальний мислитель.

Що ж тоді говорити про Євгенія Мінковського (Eugène Minowski), чие ім'я й у Франції майже позабуте? Праці Є.Мінковського доступні тільки мовою оригіналу, лиш одну його статтю перекладено російською [6]. Марсель неодноразово цитує Мінковського й при цьому дає дуже розгорнуті коментарі. Не будь їх, ми б і не дізналися про це ім'я. Однак навіть такий великий фахівець із французького екзистенціалізму, як В.П.Візгін, у примітках до праць Марселя спочатку сприйняв Мінковського як астронома Рудольфа Лео Мінковського [7, 217]. Лише згодом, у примітках до збірника Г.Марселя «Про сміливість у метафізиці», був змушений вибачитися за це: «Ми помилково приписали ці роботи його однофамільцю. Подібної помилки допустився і публікатор щоденників Лідії Бердяєвої, назвавши їх автором невролога із Цюріха, Мечислава Мінковського» [3, 325].

Тим часом Ролло Мей, один із засновників екзистенціальної психології в Америці, називає Євгенія Мінковського «піонером феноменологічної психіатрії» [8, 103] і присвячує йому та Людвігу Бінсвангеру, як двом першопрохідникам в екзистенціальній і феноменологічній психології, цілий збірник «Екзистенція», випущений за його редакцією. Сам Л. Бінсвангер у своїй книжці «Екзистенціально-аналітична школа думки» пише: «Згадуючи Мінковського, ми повинні із вдячністю визнати, що він був першим ученим, який запровадив феноменологічний напрям у психіатрії з практичною ціллю» [9, 328].

Євгеній Мінковський народився 1885 р. в Санкт-Петербурзі й до вісімнадцяти років проживав на території царської Росії. Виключений з Варшавського університету за участь у студентських хвилюваннях під час революції 1905 р., він був змушений для завершення своєї медичної освіти емігрувати в Німеччину. В 1909 році він повертається в Росію, щоб «валідизувати» свій диплом, і там зустрічає свою майбутню дружину, теж психіатра, яка приїхала з Німеччини з тієї ж причини. По поверненню з нею до Мюнхена він присвячує себе вивченню філософії, наміряючись залишити медицину. Там відвідує лекції учнів Гуссерля – М.Гейгера й А.Пфандера. Але з початком Першої світової війни, як російські громадяни, вони були змушені покинути Німеччину й переїхати до Цюріха, до брата Євгенія, Мечислава Мінковського, того самого невролога, яким потім помилково вважатимуть Євгенія. Дружина, яка була асистенткою Ейгена Блейлера, допомагає чоловікові влаштуватися до нього. Але в 1915 р. він залишає безпечну Швейцарію і вступає до французької армії як військовий лікар.

Його дочка Жаннін згадує: «Чому, вже майже маючи ступінь у Цюріху, він поїхав добровольцем у Францію? Дотепер не можу цього зрозуміти. Тому що він вважав, що неможливо залишитися осторонь світового конфлікту... в плані раціональному це неможливо пояснити» (перекл. з фр. мій. – А.З.) [10].

За свою хоробрість у битвах на Соммі й при Вердені Мінковський удостоюється нагород, у тому числі Військового Хреста й найвищої нагороди Франції – Ордена Почесного Легіону. Війна закінчилася для нього тільки в 1920 р. Але ще не раз він виявить незрозумілу раціонально хоробрість. За свої заслуги під час війни він одержує французьке громадянство. В 1926 йому доводиться втретє захистити дисертацію, щоб мати можливість працювати

психіатром. Дисертація мала назву: «Поняття втрати життєвого контакту з реальністю і його застосування в психопатології».

Коли Мінковський переїхав до Франції, він опинився в колі Габрієля Марселя, до якого були вхожі такі мислителі, як Шарль Пегі, Етьєн Жильсон, Жак Марітен, Жан Валь, і до якого згодом приєднався Микола Бердяєв. Тож переконаний бергсоніанець Мінковський опиняється в колі безпосередніх учнів Бергсона. Збереглися його листи до Бердяєва, в яких він двічі запрошує останнього на свою доповідь: вперше – в 1937 р. – на виклад ідей про «життєвий час» [3, 313] (у нашому перекладі: «час, що проживається»), вдруге – в 1939 р. – на повідомлення «Структура психічної реальності» [3, 316].

З 1933 р. Мінковський керує «Товариством порятунку дітей», що раніше мало назву «Товариство охорони здоров'я євреїв» (ОЗЕ), почесним президентом якого до 1933 р. був Альберт Ейнштейн. Коли розпочалася Друга світова, Мінковський і його сім'я не захотіли тікати з Парижа. Євгеній відмовився й від пропозиції зробити для його сім'ї фальшиві документи. Через це всіх їх в 1943 р. було заарештовано. Тільки справжнє чудо й втручання друга допомогло уникнути депортації до концтабору. Під час війни вищезгадане Товариство під керівництвом Мінковського врятувало тисячі єврейських дітей. Після війни вчений продовжував керувати Товариством, проводячи психологічну реабілітацію в'язнів концтаборів, як дітей, так і дорослих. Особливо він сконцентрувався на майбутньому 427 дітей, що вижили в Бухенвальді. В 1952 р. організує «Центр Франсуази Мінковської», названий в пам'ять про дружину. У цьому центрі надається допомога всім біженцям Центральної Європи «з нервовими й психіатричними хворобами під міжнародною охороною незалежно від національності або віросповідання» [11] (перекл. з англ. мій. – А.З.).

На жаль, про Мінковського і його подвижницьке життя, тим більше про його філософські ідеї, на ознайомлення з якими ще тільки очікує наш час, досі немає книжок.

Що спонукало бергсоніанців Мінковського й Марселя зробити екзистенціальний поворот? Як ми вже зазначали, – досвід війни. Людина в окопах – це людина на межі, на грані Буття й Не-Буття. Вона задає дуже прості питання: «Що є насправді? Хто я? Що – реально?». Габрієль Марсель каже про це так: «І в цьому сенсі справедливо буде сказати, що існує лише одна метафізична проблема, а саме: **що я таке?** І до неї зводяться інші проблеми, навіть проблема

існування інших» [12, 34] (підкр. мною. – А.З.). Готові істини тут не працюють. Людині потрібна відповідь, адресована конкретно їй, відповідь – про зміст її конкретного життя і про зміст її конкретної смерті. Виявляється, що філософія їх не дає.

З безжалісного аналізу, зробленого Розенцвейгом у праці «Зірка порятунку», випливає висновок, що досі філософія займалася запереченням смерті, і домагатися цього можна тільки відмовою від одиничного, конкретного. «Загальне (All) не вмире, і все, що в Загальному – не вмире. Тільки те, що одиничне, може вмерти, і все, що смертне, – одиничне. ... філософія повинна виключити зі світу все одиничне. ... і тут полягає остаточний висновок цієї мудрості: смерть буде – ніщо» [13, 10] (перекл. з англ. мій. – А.З.). Звичайно, під «філософією» Розенцвейг має на увазі саме ідеалістичну думку, що домінувала дотепер у Європі. «Але те, що було зрозуміло артилеристові добровольцеві Розенцвейгу, який дивився щодня в обличчя смерті, який занедужав у 36 років (помер в 43 роки), було не зовсім зрозуміло (і не могло бути зрозуміло) для вчених німецьких філософських голів з університетів Марбурга й Гайдельберга, котрі шукали не екзистенційні й смертні, а вічні й безсмертні, трансцендентальні, правди» [4, 231].

Подібним чином висловлюється й Марсель, коли каже, що «ідеалізм у більшості сучасних форм зробив свій внесок у *повний розрив між мною й моїм життям*, при цьому моє життя постає як якийсь ансамбль явищ... При цьому припинення життя не несе в собі ніякого значення, ніякого метафізичного змісту для «я», що розуміється через його тотожність із самим актом думки» [7, 75]. Він зауважує, що у філософії «гегелівського типу» «особистість є лише якимось чином випадкова сцена, на якій розігрується ця діалектика...» [12, 35].

Світ гегелівських абстракцій, світ трансцендентального ідеалізму руйнується під бомбами й снарядами божевільної війни. «Окопні солдати, що побачили вже, що таке війна й керівництво війною, занадто добре знали дійсну ціну абстрактних понять, розрахованих на моральну афектацію» [14, 239].

Головним постулатом абстрактного об'єктивно-наукового мислення є поділ на суб'єкт і об'єкт. Із цього поділу можна вирізати три найважливіші наслідки:

1. Поділ на суб'єкт і об'єкт припускає поділ людини на пізнаючу свідомість і тіло.

2. Поділ на суб'єкт і об'єкт припускає, що я як суб'єкт займаю щодо світу позицію зовнішнього, байдужого спостерігача.

3. Поділ на суб'єкт і об'єкт припускає, що я-суб'єкт протиставляю себе світу-об'єкту.

Удар по цій філософській парадигмі завдається не звідти, звідки його очікували б філософи. Чи можливе більш сильне заперечення картезіанського дуалізму, ніж розпачлива думка, народжена в окопах, про те, «що страх смерті нічого не знає про такий поділ на тіло й душу, що він волає Я, Я, Я і нічого не хоче чути про те, що страх ховається тільки в «тілі» – нічого не значить для філософії...» [13, 9]. На війні людині вперше відкривається, що не існує безсмертного «трансцендентального еґо» й смертного тіла. Умре не тіло – умру я. І не в «трансцендентальне еґо» стріляють – стріляють у мене.

Є. Мінковський завдає удару по усталеним уявленням з іншого боку, що здаватиметься ще більш несподіваним, – зі свого досвіду психіатра. Він показує, до чого призводить поділ на свідомість і тіло. Свідомість, що розщеплює світ на безліч елементів, він називає «хворобливою раціональністю» (*le rationalisme morbide*), що властива шизофреніку й аутисту. Чудово ілюструє це описаний Мінковським випадок шизофренічної депресії: «Його розум не тільки швидко просувався до нескінченності, він також розкладав на складові частини будь-який об'єкт, який траплявся на його шляху» [6, 247]. Але «конкретна форма марення... – це лише зусилля раціональної частини розуму (яка залишається недоторканою) встановити логічний зв'язок між різними фрагментами будинку, що руйнується» [6, 245]. Раціональна частина розуму залишається недоторканою! От чому психічна хвороба – це не божевілля, навпаки – це гіпертрофія розуму, «хвороблива раціональність», яка за відсутності живого зв'язку зі світом і життям збирає усе в якесь Ціле, заміняє цей динамічний зв'язок логічним, штучним зв'язком. При цьому світ розпадається на безлічі абстрактні об'єкти: «...індивідуальність зовнішніх об'єктів» [6, 247] перестає існувати.

Психіатр, який філософствує, доходить дуже серйозних узагальнень, які, на жаль, ще не цілком враховуються сучасною психологією, психіатрією й філософією. В одній з його перших статей зроблено надзвичайно важливий висновок: маючи психічну хворобу, людина випадає з відносин зі світом, з часом і з простором. Звідси – позиція відстороненості й байдужості. Людина розташовує

себе щодо світу, як спостерігач стосовно сцени, на якій відбувається спектакль. І навіть, якщо на сцені якийсь «я» спостерігача продовжує діяти, – тіло автоматично рухається, видає звуки, зображує емоції, – це відбувається начебто не з ним, а зі стороннім. Марсель називає це «кінематографічною виставою подій». Як тільки людина стає спостерігачем, час розпадається на моменти, як на кадри на кіноплівці, і їх не зібрати в ціле. Втрачається «жива тривалість», що забезпечує безперервність руху людини в майбутнє. «Той час, який ми звичайно поєднуємо в прогресивне ціле, у цьому випадку був розколотий на ізольовані фрагменти» [6, 243]. В разі ослаблення «особистісного життєвого пориву» розпадається саме «комплексне почуття часу й життя» [6, 245]. В усьому цьому не можна не побачити відгук міркувань Бергсона про тривалість і життєвий порив, але у зовсім новому контексті.

Якщо я – суб'єкт, а увесь світ – об'єкт, то війна постає природним наслідком такого протиставлення людини світу. «Людина залишається наодинці з ворожим Всесвітом» [6, 249]. Коли особистісний порив слабшає, «нам здається, що на нас накинута увесь світ, усі ворожі сили, які можуть завдати страждань».

Що ж усьому цьому протиставляє феноменологія Мінковського й Марселя?

Марсель прямо говорить, коментуючи Мінковського: «...сама ідея зв'язку людину й космосу може одержати своє обґрунтування тільки по той бік опозиції суб'єкта й об'єкта» [7, 66]. «Всесвіт як такий не є об'єкт і не може мислитися як об'єкт; ... він є зовсім трансцендентним стосовно того, що я називаю кінематографічною виставою» [17, 18]. Ні Всесвіт, ні моє тіло не можуть виступати для мене об'єктами. Неможливо помістити себе поза світом, так само як неможливо «помістити себе поза моїм «Я»» [17, 18].

«По-перше, екзистенційний погляд на реальність можливий тільки як точка зору втіленої особистості: наскільки можна уявити собі чисте мислення, настільки воно буде позбавлене можливості мислити речі як існуючі або неіснуючі» [17, 10] (підкр. моє. – А.З.). Я – завжди втілене буття.

Друге – позиція залучення або участі. Ми бачили, що сам Євгеній Мінковський протягом усього життя додержувався максимальної, активної позиції, при цьому власне виживання його нітрохи не турбувало, а турбувало життя незнайомих йому людей, які перебували в небезпеці. Єдність життя й думки й є те, на чому стоїть

і що проповідує екзистенціальна філософія. У класичній філософії сфера теорії й сфера практики існували паралельно.

Про позицію залучення або участі стосовно Буття першим завів розмову Михайло Бахтін. Її так коментує В.П. Візгін: «Поняття дії в Марселя практично збігається за змістом з поняттям вчинку... Відзначимо близькість його концепції дії до філософії вчинку М. Бахтіна» [7, 218].

Є. Мінковський застосовує одну з найважливіших категорій «життєвий контакт з реальністю» (*le contact vital avec la réalité*).. Вона характеризує людське буття – а значить, виходить «на перший план особливий й унікальний спосіб, яким людське Буття розташовується у світі й відкривається йому» [15, 1] (перекл. з фр. мій. – А.З.). Будь-яке порушення цього контакту, який передбачає відкритість світу, призводить до психічних порушень, а в даному філософському дискурсі – до випадіння з Буття. Отже, якщо за Марселем критерієм Буття є залученість, то за Мінковським – життєвий контакт з реальністю.

Що ж таке життєвий контакт з реальністю? Це й є максимальна участь, залученість, присутність, причетність, навіть «проникнення» (*répénétration*) в реальність. Це поняття перегукується з поняттям «ситуації» Г. Марселя, як того, «у що я залучений» [16, 430]. «Термін «ситуація» тут цілком доречний... Чи не ухвалює антропологія космологічну спрямованість, починаючи з того моменту, коли усвідомлюють те, що *сутність людини – бути в ситуації...?*» [7, 66] (підкр. Г. Марселем).

Критерій простий – проживання: перебував я в цьому моменті часу чи брав у ньому участь, чи залишився осторонь. Або я учасник, або я – «сторонній» (герой Камю). Цей поділ на реальне, справжнє існування і несправжнє, нереальне – надзвичайно важливий. Людина може жити і при цьому бути відсутньою, не переживати те, що відбувається як те, що відбувається саме з нею. «Чим більше ми розглядаємо світ як спектакль... саме відношення між нами й світом стає внутрішньо абсурдним» [17, 17].

Подолання суб'єкт-об'єктної дихотомії можливе тільки в духовному зусиллі особистості, у її «життєвому пориві». Цей порив спрямований до єдності зі світом, до об'єднання в щось третє, якесь Ціле, що існує немовби «по той бік суб'єкта і об'єкта». Мінковський увесь час доводить необхідність досягнення «гармонійної єдності зі світом» (*l'union harmonique avec la vie*). Дуже важливою для нього

є життєва категорія «резонанс», що означає відгук, узгодженість. Узгодженість мого особистого життя з якимось загальним життям. Збіг мого особистісного пориву з вимогою теперішнього моменту. Ця узгодженість не мислиться, а переживається. Саме тому для Мінковського такою важливою є тема «часу, що проживається» (*le temps vécu*).

Буття є метафора максимальної узгодженості всього суцього і в собі самому, і зі мною. Немає окремих деталей, а сама людина – не деталь, що існує сама по собі. Бути в бутті – означає долати свою штучну ізолюваність від усього суцього. Ця ізолюваність пов'язана з мисленням у його однобічності. Коли я мислю – я не існую, я виходжу з кола буття кудись зовні, у точку, позаположню Космосу. І, навпаки, я є, коли я відчуваю, коли я всередині буття й переживаю свою участь у ньому.

Отже, екзистенціальний поворот у французьких мислителів відбувається тоді, коли вони усвідомлюють необхідність:

1) відмови від поділу людини на свідомість і тіло на користь «втіленої особистості»;

2) відмови від позиції байдужого спостерігача на користь «життєвого контакту зі світом», «сучасної» позиції, позиції залучення як «буття-в-ситуації»;

3) відмови від протиставлення суб'єкта світові на користь життєвого пориву, спрямованого на об'єднання людини й світу.

Саме «тут вирішується, чи буде особистому началу надано позитивного значення або ж ні» [10, 35] – тобто, чи визнаємо ми саме конкретне людське буття як єдино реальне. «Служіння філософа», за Габрієлем Марселем, полягає саме в тому, щоб «філософський пошук шляхів до іншого відбувався не тільки з бажанням, але й з рішучим наміром вирватися, нарешті, до світу конкретної думки, у якому філософ виступав би на рівні зі своїм близьким...» [10, 38]. Ризик полягає в тому, щоб мислити «з життя».

На запитання, що з такою очевидністю постає перед «людиною в окопах», Мінковський у своїй книзі «На шляху до космології» дає дуже просту відповідь: «Ми є живими особистостями остільки, оскільки ми тут для того, щоб виразити щось, що переповнює все наше особисте життя й інтегрує його в життя й у світ... Перед тем, як обмежувати себе у своєму окремому «я», я бачу себе існуючим або, краще, тим, що живе» [15, 3] (перекл. із фр. мій. – А.З.). Насамперед, людина виявляє, що вона – жива. Це й є вихідний пункт екзистенціальної філософії: переживання себе живим. Причому

особисте життя людини є частиною якогось загального життя. Подібно до того, як у Мінковського існує «особистий» час і «світовий», у Марселя, натхненого останньою працею Бергсона, згодом з'являється «закритий» й «відкритий» час.

Якщо людину редукувати тільки до мислячої свідомості, що сумнівається, то ми тим самим немовби позбавляємо її коріння, вибиваємо з-під неї ґрунт її власного буття. Але може бути, що переживання власної безперечної присутності у світі здобувається саме на війні, перед обличчям смерті? «Дорога до життя веде тільки через смерть» [4, 248]. «Я переживаю, отже, існую в часі й просторі». Такою є нова формула – замість cogito ergo sum. Але ми її ще не цілком усвідомили. Відбувається радикальний прорив у напрямі якогось нового світогляду, нової філософської парадигми, яка може допомогти нам вижити в умовах ХХІ сторіччя. Умовно назвемо це народженням екзистенційного розуму, який, можливо, й повинен замінити технологічний розсудок і розрахунки «калькулюючого мислення».

ЛІТЕРАТУРА

1. *Тавризян Г.М.* Габриэль Марсель: философский опыт о человеческом достоинстве // Марсель Г. Трагическая мудрость философии. Избранные работы. – М., 1995. – 187 с.
2. *Марсель Г.* О смелости в метафизике. – СПб., 2013. – 411 с.
3. *Красицкий Я.* Разум и Другой. Опыты по русской и европейской мысли. – СПб., 2015. – 264 с.
4. История философии: Запад–Россия–Восток. Книга четвертая: Философия ХХ в.: Учебник для вузов. – М., 2012. – 426 с.
5. *Уэст Д.* Континентальная философия. Введение / перевод с англ. Д.Ю. Кралечкина. – М., 2015. – 448 с.
6. *Минковский Ю.* Случай шизофренической депрессии // Экзистенциальная психология. Экзистенция. – М., 2001. – С. 237–250.
7. *Марсель Г.* Опыт конкретной философии. – М., 2004. – 224 с.
8. Экзистенциальная психология. Экзистенция. – М., 2001. – 624 с.
9. *Бинсвангер Л.* Экзистенциально-аналитическая школа мысли // Экзистенциальная психология. Экзистенция. – М., 2001. – С. 308–332.
10. <https://www.youtube.com/watch?v=rc8aJpaQ4rM>
11. http://www.minkowska.com/sites/default/files/pdf/eugene_minkowski_bio_graphy.pdf
12. *Марсель Г.* Присутствие и бессмертие. Избранные работы. – М., 2007. – 328 с.

13. *Rosenzweig F.* The Star of redemption. – Modern Jewish philosophy and religion. Translations and critical studies, 2004. – 459 с.
14. *Соловьев Э.Ю.* Прошлое толкует нас. (Очерки по истории философии и культуры) – М., 1991. – 432 с.
15. *Minkowski Eugène.* Vers une cosmologie. – Petite Bibliothèque Payot, 1999. – 263 p.
16. *Рикёр П.* Габриэль Марсель и феноменология // Поль Рикёр в Москве. – М., 2013. – С. 423–451.
17. *Марсель Г.* Быть и иметь. – Новочеркасск, 1994. – 159 с.

Зиневич А.С. Екзистенціальний поворот у французькій феноменологічній думці: Г. Марсель і Є. Мінковський.

Актуальність статті полягає в конкретному аналізі екзистенціального повороту, який відбувається у філософській думці в ситуації війни. Наводиться критика суб'єкт-об'єктної дихотомії в думці Г. Марселя і Є. Мінковського. Вводяться в науковий обіг досі маловідомі тексти засновника феноменологічної психіатрії Євгена Мінковського. Його ідеї випадіння людини з екзистенційного контексту особливо актуальні сьогодні, коли людина здебільшого випадає з дійсного життя у віртуальну реальність. Автор статті вважає необхідним актуалізувати важливі ідеї Мінковського про «життєвий контакт з реальністю», «час, що проживається» й «особистісний порив».

Ключові слова: екзистенціальний поворот, життєвий контакт з реальністю, співчутлива позиція, залученість, особистісний порив, час, що проживається.

Зиневич А.С. Экзистенциальный поворот во французской феноменологической мысли: Г. Марсель и Е. Минковский.

Актуальность статьи – в конкретном анализе экзистенциального поворота, который происходит в философской мысли в ситуации войны. Приводится критика субъект-объектной дихотомии в мысли Г. Марселя и Е. Минковского. Вводятся в научный оборот до сих пор малоизвестные тексты основателя феноменологической психиатрии Евгения Минковского, чьи идеи выпадения человека из экзистенциального контекста особенно актуальны сегодня, когда человек в массе своей выпадает из действительной жизни в виртуальную реальность. Автор статьи полагает необходимым актуализировать важные идеи Минковского о «жизненном контакте с реальностью», «проживаемом времени» и «личностном порыве».

Ключевые слова: экзистенциальный поворот, жизненный контакт с реальностью, участливая позиция, вовлеченность, личностный порыв, проживаемое время.

Zinevych A.S. The existential turn in French phenomenological thought: G. Marcel and E. Minkowski.

The article is relevant due to realized particular analysis of existential turn, which occurs in philosophical thought in a situation of war. In the article we present the critique of the subject-object dichotomy, made by G. Marcel and E. Minkowski in their thought. We enter into a scientific usage the texts of the founder of phenomenological psychiatry Eugene Minkowski, which are still little-known. His ideas of falling out of human being from the existential context is especially relevant today, when people in their majority fall out of their real life into the virtual reality. The author considers it necessary to actualize the important ideas of Minkowski about «vital contact with reality», «lived time» and «personal impetus».

Key words: existential turn, vital contact with reality, participative position, involvement, personal impetus, lived time.